

Самань В.В.,

к.ю.н.,

*доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,*

м. Київ, Україна,

e-mail: samanvv@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-2320-3113

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ

На виконання заходів, передбачених Дорожньою картою з питань верховенства права, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС за переговорним Розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека», затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р, Кабінетом Міністрів України було внесено на розгляд Верховної Ради України законопроект № 13233 [1], положеннями якого зокрема було передбачено додатковий захист викривачів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – запобігання та протидія). Зазначений законопроект 17 липня 2025 року у зв'язку з відставкою Уряду було відкликано новосформованим Кабінетом Міністрів України.

Однак нагальним та актуальним залишається питання поширення гарантій, передбачених Директивою (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2019 року про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу [2], на викривачів у зв'язку з повідомленням внутрішніми або зовнішніми каналами або публічним розкриттям ними інформації про порушення у сфері запобігання та протидії.

Слід погодитись із Н. Горобець, яка порівнюючи визначення викривача в міжнародно-правових актах, зазначає про істотну роль Директиви (ЄС) 2019/1937 у формуванні стандартів регулювання інституту викривачів, положеннями якої також встановлено чіткий механізм та обов'язки приватного і публічного сектору щодо створення каналів інформування, забезпечення їх незалежності, права та гарантії захисту викривачів та пов'язаних із ними осіб у різних сферах суспільного життя [3, с. 891].

Чинні ж на сьогодні положення Закону України «Про запобігання корупції» обмежують потенціал законодавства, зокрема в частині відсутності захисту особам, які повідомляють про порушення, які не пов'язані з корупцією,

і неповноти переліку каналів для повідомлень, що не відповідає комплексному підходу, закладеному в Директиві (ЄС) 2019/1937 [4, с. 223].

Так, статті 38 та 61 Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року [5] встановлюють комплексну систему захисту осіб, які повідомляють про підозри у відмиванні грошей або фінансуванні тероризму. Зокрема, Держави-члени зобов'язані забезпечити юридичний захист викривачів, включаючи працівників та представників зобов'язаних осіб, від будь-яких форм помсти, погроз, ворожих дій та дискримінації на робочому місці, а компетентні органи повинні створити ефективні та безпечні канали комунікації для отримання повідомлень про порушення, які гарантують конфіденційність особи викривача та захист персональних даних всіх залучених сторін.

З огляду на зазначене, з метою адаптації законодавства України до актів права Європейського Союзу, пропонуємо доповнити частину першу статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» новими пунктами такого змісту:

• «викривач у сфері запобігання та протидії – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною на момент повідомлення, повідомила керівника або відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, або суб'єкта первинного фінансового моніторингу, що здійснює свою діяльність одноосібно (без створення юридичної особи), або суб'єкта державного фінансового моніторингу чи розкрила публічно інформацію про можливі факти порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, якщо така інформація стала їй відомою у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською діяльністю, проходженням нею служби, або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби включаючи щонайменше:

а) працівників, у тому числі тих, які мають статус державних службовців, стажистів;

б) самозайнятих осіб;

в) акціонерів, учасників, членів органів управління та контролю юридичних осіб;

г) агентів-фізичних осіб, або працівників агентів-юридичних осіб;

г) осіб, які повідомляють або розкривають публічно інформацію про можливі порушення, отримавши відповідну інформацію в рамках трудових чи професійних відносин, які на момент повідомлення або розкриття публічно інформації про можливі факти порушення вимог законодавства в сфері запобігання та протидії вже припинені;

д) осіб, які ще не розпочали трудові чи професійні відносини, але отримали інформацію про можливі порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії під час процесу пошуку, залучення, відбору та найму на

вакантні посади;

е) осіб, яких безпідставно вважали викривачами у сфері запобігання та протидії та які зазнали або могли зазнати негативних заходів впливу у зв'язку з цим».

- «негативні заходи впливу – це заходи, що включають, зокрема, відмову в прийнятті на роботу, звільнення чи примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, переміщення, зміну істотних умов праці, погіршення умов оплати праці, отримання негативної оцінки за результатами оцінювання службової діяльності, відмову в укладенні безстрокового трудового договору працівникам, які працюють за строковим трудовим договором, відсторонення, вчинення дій або бездіяльності, спрямованих на виникнення дискримінації, розірвання договору про стажування, розірвання договору про надання послуг, заподіяння шкоди діловій репутації, відкликання, припинення дії або анулювання ліцензії та/або інших документів, що надають право на здійснення професійної, господарської діяльності, та/або виключення особи / запису з відповідного реєстру, а також формально правомірні рішення і дії керівника або роботодавця, які носять вибіркового характеру, зокрема, не застосовуються до інших працівників у подібних ситуаціях та / або не застосовувалися до працівника у подібних ситуаціях раніше».

Також доцільним вбачається доповнення:

- Кодексу законів про працю України положеннями щодо гарантій від незаконного звільнення та притягнення до дисциплінарної відповідальності або застосування інших негативних заходів впливу, або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням про порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії;

- Кодексу адміністративного судочинства України та Цивільного процесуального кодексу України нормами стосовно покладення на роботодавця обов'язку доказування щодо правомірності його рішення та дій щодо застосування чи створення ним загрози застосування негативних заходів до працівника у зв'язку з повідомленням або публічним розкриттям ним або третіми особами, пов'язаними із ним, зокрема працівниками його трудового колективу та / або членами його сім'ї, інформації про можливі порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, а також відсутності їх мотивованості діями викривача у сфері запобігання та протидії або третіх осіб, пов'язаних із ним, зокрема працівників його трудового колективу та / або членів його сім'ї щодо здійснення цього повідомлення / публічного розкриття;

- статті 172 Кримінального кодексу України шляхом встановлення відповідальності роботодавця за незаконне звільнення працівника у зв'язку з повідомленням працівником керівника або працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу суб'єкта первинного фінансового моніторингу, або суб'єкта первинного фінансового моніторингу, що проводить свою діяльність одноосібно (без створення юридичної особи), або суб'єкта

державного фінансового моніторингу про порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідності актам права Європейського Союзу та відповідним критеріям, встановленим Європейською платіжною радою, з метою приєднання України до Єдиної зони платежів у Євро (SEPA). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56317> (дата звернення: 01.10.2025).
2. Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02019L1937-20241230> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Горобець Н. С. Міжнародні та європейські стандарти регулювання інституту викривачів. Аналітичне-порівняльне правознавство. ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, 2024. № 5. С. 887–891. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/313187/304221> (дата звернення: 01.10.2025).
4. Островська Б. В. Зінченко-Тулуб Я. С. Реформи захисту викривачів в Україні: міжнародний досвід та перспективи впровадження. Науковий вісник публічного та приватного права, 1(37). 2025. С. 221–228 <https://www.nvppp.in.ua/vip/2025/1/39.pdf> (дата звернення: 01.10.2025).
5. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (Text with EEA relevance) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02015L0849-20241230> (дата звернення: 01.10.2025).